ОПОВІДАНЄ З ВІЙСКОВОГО ЖИТЯ

і инші.

1917
З друкарні „Свободи“, 83 Grand St.,
Jersey City, N. J.

Оповіданє з військового житя і инші.

Ціна 15 центів.

1917.
З друкарні „Свободи“, 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

891.79
К534
Оо

Антін Кічак.

ОПОВІДАНЄ З ВІЙСКОВОГО ЖИТЯ.

1. Нароковане рекрутів і їх відїзд до місць призначеня.

Було се вчасним ранком в осени 1896-го року. На небосклонї зависла густа мрака, а дощ ляв без перестанку. І не дивниця — се був місяць „рокованя" рекрутів, або — як нарід говорив — місяць плачу материй, яким забирано їх синів-соколів до війска. То не дощ — говорили люди — а сльози материй, що оплакують своїх синів.

На дворі свитало, коли в брудну, повну калюж та болота жидівську дїльницю міста Коломиї вкотив ся поволи в напрямі зі Заболотова сїльський віз, запряжений парою коний. Поганяв старший вже, вусатий чоловік, Чокенюк, вислужений улан. На возї сидїло шість парубків-рекрутів, а між ними війт.

Мешканцї міста в сїм часї спали ще. Довкола царювала тишина, переривана хиба лише тарахканєм воза та хлюпотом дощу. Денеде вирвав ся якийсь нехлюйний заспаний жидиско, та скорчивши ся в двоє, прямував з книжкою та з „талесом" і „твілом" під пахою до божницї, щоб подякувати Єгові за добрий „ґешефт" з попередного дня і просити о поміч на другий. З кута вилїз десь заспаний „сторож безпеченства" — міський

поліцай, а переконавши ся, що містови не грозить ніяка небезпека, ховав ся далї в підсїнє як єлимак в свою хатку, щоб не мочити даром міського скарбу — чотиро-рожної шапки і так вже немилосерно заржавілої шаблї, яку Поляки увіковічнили піснею: „Сєдем лят войовал, шаблї нє виймовал"...

Погонич пикав свою улюблену люльку, яка мабуть ще за рогачкою загасла і потягав уже з навички конята батогом. Парубки на возї жартували, а опісля з сих жартів голосно сьміяли ся. Були підохочені, бо по дорозї вступали до придорожних коршем на покріпленє, а звідтам забирали ще на „всякий випадок" по фляшцї оковитки на дорогу. Кріплячи ся в сей спосіб, коли вїхали до міста, були вже порядно „кріпкї". Один з них, богацький синок, користаючи з сего, що він вже „цїсарська дитина", підгойкував собі здоровезно.

Один лише між ними був мовчаливий та смутний. Окутавши ся в старий, подертий сїрак, сидїв в кутї воза та глядїв задумчиво перед себе. Його бідне серце неначе прочувало передсмак житя, яке прийдеть ся йому вести довгих три роки серед побоїв, кривди і наруг. Та вкінци не мав він і причини бути веселим, бо в дотеперішнім житю не зазнав він ще нїколи щастя, гаразду. Був се Іван Кречун з Руського Банилова коло Вижницї.

На вежі міського ратуша годинник вибив пяту годину, а сторож на вежі, що має дати знати про огонь в містї, відсвистав на всїх чотирох кутах приписаний сиґнал. Віз став перед „ерґенцунґ бецирком" ч. 24. Всї вилїзли, а давши коням оброку, зайшли до сусїдного шинку на пе-

рекуску. Богацький син платив нині та глузував з бідного Кречуна:

— То з тебе такий жовнір? — говорив з насьмішкою. — Ти правдива баба... Не жури ся, ще може станеш „камфотром" (офіцирський слуга, Officiersdiener), або й кухарем. Мой, лиш пий, їж і весели ся!... При сих словах злапав його за шию і потряс здоровезно.

— Не сьмій ся, брате, з бідного — промовив Кречун. — Я тобі не пара. Тобі не буде і при війску зле, бо гроші все зроблять. Я служби не бою ся, але мені жаль бідної старої мами. Се лише одно серце на цілім сьвіті, що мене любить. Більше я нікого не маю. Ось і нині, коли я вибрав ся, занедужала з гризоти так, що не могла навіть вирядити мене в дорогу. І її материнське серце не віщує мені нічого доброго, бо знає, що я бідний. Мені з жалю мало серце не пукне, а тобі жартувати ся хоче.

— Якось воно буде, Іване — закричали хлопці і почали говорити дальше про дівчата, що їх полишали дома.

Та і се не займало Кречуна, бо він крім матери нікого не лишив, про кого мав би говорити або думати. Бідного жадна не хоче, хоч би був о ціле небо чеснійший від богача.

Поволи почала улиця і обширне подвірє військових канцелярій заповнювати ся надтягаючими зі всїх сторін рекрутами. З ними прибувала і їх рідня: матери, батьки, сестри, знакомі і т. п. Тишина перемінила ся в правдивий ярмарок. Крики, сьпіви, жарти, плач, накликуваня мішали ся з

собою і творили переразливий, пекольний майже гамір. Втихло доперва тоді трохи, коли появила ся асентерункова комісія, яка мала ще раз переглянути забраних з весною рекрутів.

Такі оглядини тривали майже до вечера. По скінченім перегляді все уставляло ся в осібні гуртки, над якими мали нагляд підофіцири. Ще сеї ночи все мало відїхати осібними поїздами до місць призначеня. Одні їхали на Буковину, другі до Львова, Відня, Кракова, Перемишля, на Чехи і Бог знає куди. Транспорт відходив один за другим, товпа все зменьшала ся, лишали ся лише з жалем та з розпукою в серци матери та рідня, а й ті, заводячи голосно, вертали по якімсь часї домів.

Настала знов тишина, а і дощ якось перестав падати.

---

2. Рекрут Іван Кречун.

Іван Кречун був сином бідної вдовиці Анастазії. Батька його, коли Іван ще був малим хлопцем, вбило в лїсї дерево повнячи службу побережника. Пан вигнав вдовицю з дитиною з лїсничівки і від сеї пори мусїла бідна сама заробляти на удержанє себе і дитини. Горювала тяжко. Не одна слеза сплила по її лици серед злиднїв. Були хвилї, що лягала голодна спати аби тільки дитинї дати кусник хлїба. Помимо таких страшних обставин любов її до малого Івася кріпшала. Вона бачила в нїм свою одиноку підпору на старечі лїта, тому посьвятила всї свої змаганя, щоб не дати дитинї згинути. Не знала сердега, як колись лукавий

сьвіт буде з її дитиною, так тяжко і серед таких обставин вихованою обходити ся.

Як би в нагороду за всї труди та за материнське серце полюбив і малий Івась рівною любовю свою найбільшу добродійку-неньку.

Коли Івась трохи підріс пішов між людий в найми, щоб хоть трохи помочи упадаючій вже на силах матери.

На службі справував ся Іван добре та раз якось нещастє хотїло, що худоба наробила ґаздї в поли шкоду. Його власна худоба на його власнім поли.

Ґаздї жаль було худоби, тож пімстив ся на біднім слузї. Збив його до втрати притомности і так скатованого викинув на обійстє. Він був присяжним, то за ним і право. Бідна мати взяла ледви дихаючого сина на свої обезсилені плечі та доглядала, доки не вичухав ся з побоїв. Який тяжкий біль опанував серце нещасної матери на вид такої кривди, заподіяної її дитинї. Та щож було робити, до кого йти на скаргу?

Іван від того часу стратив троха память.

---

3. „Обрихтунок".

Іван Кречун, а між иншими і я був призначений до 11-ої компанії 24-го полку піхоти, що стояв тодї залогою у Львові і в Коломиї. Був се чисто руський полк, до якого входило трохи Поляків і Жидів. Як руський полк, діставав він найгірших, себто знаних з жорстокости офіцирів. Сї знов виховували собі таких самих підофіцирів,

яких головною цілию було не військове вишколенє, але знущанє. Чим котрий вмів гірше знущати ся, виравнійше бити в пику, тим був ліпше виджений своїми зверхниками і заслугував у них на скорий аванз. Рекрутів били такі кати по лици в рукавичках, бо — як говорили з насьмішкою — цісар заборонив бити голою рукою.

Нові касарні у Львові, які заняв 3-тий і 4-тий батальон сего полку перемінили ся вмить з нарокованєм рекрутів в місце тортур. Зникли всякі людські почуваня, а запанувала несправедливість, кривда, поневоленє.

І нікому поскаржити ся, перед ніким пожалувати ся, бо кати тримали ся солідарно і один другого боронив. Дивна річ, наші люди до солідарности і орґанізації в житю громадянськім не дуже похопні, а тут, коли ходить о переслідуванє свого брата, о знущанє ся над ним, лучать ся разом, щоб не допустити його до хоть якої-такої оборони перед насильством. Та і військові постанови приходять таким посіпакам в поміч. Вони приписують, що всякі скарги мусять бути вношені в дорозї службовій то є від „пана фрайтра" аж до того, перед якого ся скарга має бути предложена і який має о ній рішати. Наколи хотьби один з них не дозволив, пиши пропало і нема на се апеляції. Тому то і не лучаєть ся, щоб такі скарги виходили коли на денне сьвітло; вони все пропадають за „фіранками" „пана фрайтра", капраля, фірера а в найліпшім разї фельдвебля. На такого відважного, що посьмів лише внести скаргу, мають опісля „око" і шукають найменьшої наго-

ди, щоб йому „відвдячити ся". Правда, є при війску в році один день на весні, весняний перегляд (Fruehjahrs-Inspizierung), в якім то дни кождий покривджений може без попередної службової дороги внести перед ґенерала свою скаргу, предложити свої бажаня. Але й із сего дня не много користи, бо таких невдоволених висилають заздалегідь на якусь подальшу варту, а навіть узнають його на сей день слабим (мародом). Сею самою дорогою усувають і сих, яким ще не вспіли з побоїв погоїти ся синці, в обаві, щоб не захотів показати їх ґенералови.

Про всї зьвірства, яких над безрадними рекрутами допускають ся саржі і то свій над своїм, можна би писати цїлі томи, та я наведу в дальшім оповіданю лише деякі з них, але і з них вже зможе собі кождий уявити „гаразди", серед яких приходить ся жити „цїсарським дїтям".

Зачав ся сей нещасний „обрихтунок" (вишколенє) рекрутів, що триває звичайно 8 тижнїв. Кождий зі саржів дістає по кільканайцять рекрутів, яких від рана до вечера учить вдаряти як найсильнїйше ногою до землї, а рукою до кріса, обертати ся в ріжні боки, падати скоро на землю і віддавати „гонор" (салютовати). Але і в ночи не дають спокою, а кажуть вчити ся школи, яка головно полягає на тім, щоб кождий знав імена своїх ґенералів, по більшій части з довгими та тяжкими нїмецькими назвисками, яких наші люди не в силї вимовити. За найменьшу ошибку вимірує ся кару на місци. Такі „шкільні" вправи тягнуть ся далеко поза північ, помимо, що рано

перед пятою треба вже бути готовим до розбиваня ногами землї. — Я був приділений до відділу фрайтра Ілюка з Тростянця, а бідний Кречун попав ся в руки фрайтра Шокалюка.

Так як все на сьвітї, так і сей „обрихтупок" скінчив ся, хоть дни ставали реками.

---

4. Військова присяга.

По 8-ох тижнях такої муки все приладжує ся до присяги. В касарнях настає великий рух. Чистять, шурують, аж піт на чоло виступає, бо саржі з патиками в руцї наглядають роботи. До касарнї завитає може оберст (полковник), тож все мусить бути після „припісу", бо инакше лиха година. З маґазину виносять нові мундури, черевики, чака і т. п.

Рано уставляє ся на подвірю касарнї „цуґ" за цуґом, компанія за компанією, батальон за батальоном і так з полковим прапором і з музикою на передї удають ся на місце, де мають зложити присягу вірности цїсареви, послуху саржам і що будуть боронити краю на суші і на водї. Передтим відбуває ся полеве богослуженє, а опісля військовий капелян перепроваджує в супроводї найстаршого ранґою офіцира присягу, яку військо піднїсши в гору пальцї правої руки і з відкритою головою повторяє. Музика заграє австрійський гимн, відбуде ся „дифілїрка" і по цїлій парадї. Тепер знов робота коло нових мундурів, які треба віддавати до маґазину, а на яких не сьміє бути найменьшої порошинки. Зачинають ся знов прокло-

ни і штурканці. Саржі знов увихають ся з патиками як згінники безрог на торговици.

— Мой! Такі а такі сини, матери вашій! — горлає „пан фрайтер" Шокалюк. — Ви вже не рекрути, а старі жовнїри. Вже будеш один з другим йти на варту пильнувати цїсарського добра. Дотепер вам дарувало ся, але відтепер памятай, що як котрий зробить яку „субординацію" то ґарнїзон або і кулька його чекає як пса.

Якби на потверджене своїх слів потягнув по хребтї тростинкою найблизше стоячого що доперва присяглого Веклича, який отворивши рот, слухав з великим напруженем „мудрих" виводів „пана" фрайтра.

В присязї є один уступ, який все, а і нинї, видає ся менї невмісним і буває причиною зломаня присяги, чого наш нарід так вистерігає ся в цивільнім житю. Сей уступ каже, що жовнїр не сьміє не лише говорити зле о своїх саржах в очи і поза очи, але навіть не сьміє нїчого злого подумати про них. Се прямо сьмішне. Серед такого знущаня ся саржів над „простими" та переслїдуваня, не один в дусї і заклене, бо се все, що він може зробити. І вже зломане присяги.

Тож треба би змінити або уступ присяги або поступоване нелюдських саржів.

---

5. Саржа (старшина).

Ось тут подаю виказ саржі (військової старшини), о скілько собі з перед 20 лїт можу пригадати:

1) **Фердинанд Фідлєр**, командуючий ґенерал

(командант корпусу то є 8 полків піхоти). Він був опісля шефом міністерства війни у Відни, де здає ся і помер. Належав до найздібнійших ґенералів. Для військовости прислужив ся сим, що зважав дуже на цільне стрілянє війска і призначав за се грошеві нагороди. Дальше перемінив облогом стоячі при касарнях та військових забудованях неужитки на яринні огороди, що вплинуло значно на поліпшенє харчу для вояків. — Його місце заступив **Ганс Граф фон Шуленбурґ.**

2) Ґенерал-майор **Ріттер Плєнцнер фон Шарнек,** командант бриґади (двох полків піхоти) старший вже віком ґенерал.

3) Ґенерал-майор **Конрад фон Гецендорф,** бриґадир і „пляц командант" міста Львова. (Се сей самий, що тепер відзначив ся на поли боротьби при австрійськім ґенеральнім штабі).

4) **Йоган фон Стурм,** полковник. Він був одним з найострійших полковників у львівськім ґарнізоні.

5) **Герман фон Коллярд,** оберстляйтнант, який заняв місце полковника Стурма, коли сей ставши іменований ґенералом, зістав перенесений. (Колярд був послідним намісником Галичини по освободженю Львова від Москалів. На сім становиску він і помер).

6) **Дмітровіч,** майор (командант чотирох компаній). Він був сивий як голуб і тому люди прозвали його Николаєм.

7) **Йоган Боцяно,** капітан 11-тої компанії.

8) **Рохліц,** оберляйтнант 11-тої компанії.

9) **Фірбас,** оберляйтнант 11-тої компанії.

10) **Найсер**, ляйтнант 11-тої компанії.

11) **Якубічка**, кадет.

Се були би офіцири, а тепер подам ще підофіцирів, бо вони відграють при війску важну ролю і є для жовнірів страшнійші ніж офіцири. Ось вони: Фельдвебель службовий: Йосиф Патковський (Поляк); рахунковий: С. Ерліх (Жид); фірери: Боєчка, Семенюк і Щепанський (головік дуже лагідної вдачі, через що власне мусів опустити війскову службу, якій мав намір посьвятити ся); капралї: Шимчак, Ґлодовий і Солован; фрайтри: Приймак, Ілюк, Шокалюк і четвертий, якого імя я вже забув.

---

6. Капраль Шокалюк та його зьвірські вчинки.

По вишколеню рекрутів, зглядно по присязї, наступає все іменоване саржів. Між иншим і „пан фрайтер" Шокалюк зістав капралем. Зафасував рукавички „портопе", „чакоборт", пришив собі по обох боках ковнїра по дві зьвіздки і став зовсїм инакше ґаздувати в четвертім цуґу, в якім був Кречун і я.

В недїлю пополудни скликав він раз цїлий свій цуґ грізним „антретен!" Лиш я один удостоїв ся ласки, що менї не казав ставати. Взагалї чув він передомною якийсь страх, а може була яка инша причина, що він на мене зважав. Йому впало в „око" моє письмо і я опісля мусів писати листи до його коханки. Та не лише він, але і другі саржі відносили ся до мене з сею самою справою. Я в своїм цуґу отворив формальну канцелярію.

Треба було писати листи на ріжні способи, але кождий кінчив ся майже одним і сим самим зворотом, а се просьбою о присланє готівки або хоть яких віктуалів як шницлїв, ковбаси, солонини і т. п.

— Слухайте мой, ви „оферми"! — промовив до них голосно. — Ви знаєте, хто я тепер є? Мене на дорозї можна пізнати по „штернах", чакоборт", рукавичках і портопе і як де мене здиблете, то зараз треба бити в дах, бо тим віддаєте гонор самому цїсареви, що мене зробив капралем. Альзо я тепер унтер-офецирем!... Розумієте ви, що то значить? Тож „габт ахт" тепер.

Всї випростували ся, а він продовжав дальше свої мудрощі:

— В цуґу має менї бути порядок як блиск, бо вас так буду „кунїрувати", що поздихаєте як пси, або позамикаю всїх, що аж почорнїєте. Мій цуґ має бути найчистїйший на цїлий сьвіт!... Розумієте? — А тепер, коли мене „бефердерували" то і я маю право „бефердерувати". Слухайте, мой! Кречун має через цїлий рік чистити „аборт", а інфантерист Василь Свищук стає від нинї моїм пуцером і має зараз „лявшріт" перенести ся коло мого ліжка, щоб я мав його все під рукою. Тепер я йду трохи до дївчини, а ви уважайте на порядок, бо смерть ваша або моя.

— А правда, чи ти Кречун вмієш вже школу, щось вчера товк до півночи?

Кречун вдивив ся прямо в очи капраля, не відповідаючи однак.

— Як називає ся наш пан бриґадир?

— „Зайне оселедець Лїтер Пляцок фон"...

— Маєш пляцок, офермо — ревкнув пан капраль, вдаривши Кречуна з цілої сили в лице аж лоскіт пішов, а коли сей подав ся в один бік, він для зрівноваженя почастував його з рівною силою в друге лице. Тріснув дверми і вийшов.

Кречун оглух майже від удареня і не міг прийти до себе довший час, а коли прочуняв, сів в кутику і важко задумав ся. Я добачив в його оці слези і се зробило на мене дуже прикре вражінє, жаль стало, що не маю спромоги йому помочи.

Таку то першу неділю мав Кречун по присязї, коли зложив вірність цісареви і послушенство своїм наставникам.

Та на сім не скінчило ся. Пізно в ночи вернув Шокалюк з гостини від своєї коханки вже під доброю охотою та під пахою приніс кусник якогось печеного мяса, що то пани не доїли, а любовниця його потягнувши зі стола, вручила пану капралеви.

Кречун заснув твердим сном, коли отворили ся двері цуґу і ввійшов пан капраль. Ліжко Кречуна було зараз при дверях.

Пан капраль розложив ся при своїм столику та зачав смачно торгати мясо зубами. Кістку викинув через вікно. Підївши собі, зачав розбирати ся. Збудив свого пуцера Свищука, щоб йому зложив мундур в порядку і вичистив черевики. Закурив собі і хотів вже лягати, але запримітив, що черевики Кречуна не лежать в своїм приписанім місци а і „феци" (онучки) з них поскидані. Пан капряль, йдучи широко, зачіпив сам ногою об черевики Кречуна та розкинув їх.

Приступив близше до сплячого Кречуна та злапавши його сильно за ухо, крикнув:

— Вставай офермо! Алярм!

Заспаний Кречун схопив ся як опарений, бо не знав, о що ходить.

— Ти як став до пана капраля, сукий сину!... Стань габт-ахт!... Де твої черевики і феци? То ти жовнїр? При сих словах вдарив Кречуна сильно в лице, що аж бідний заточив ся на ліжко.

В цуґу спали і жидики, у яких не одна річ не була на своїм місци, та їх руський капраль не зачіпав, бо вони йому все дещо тикнули.

Кречунови пустила ся з носа кров, та він мовчки повтирав, не сьміючи нїчого казати.

Мало було ще посїпацї мук бідного жовнїра і він запитав Кречуна знов, чи знає вже, як називають ся ґенерали.

Застрашений і на пів оголомшений Кречун хоть би був що знав, то не міг би тепер відповісти. Тому мовчав.

— Чекай, ти свинська мордо, я тебе навчу школи — гукнув капраль. — За сю кару маєш скакати годину "гок" з куферком в руках.

Вже заснув, коли нещасний і обезсилений Кречун впав з куферком на долівку, а побачивши, що пан капраль спить, пішов і собі спати. Снила ся йому його бідна стара мати, як то вона десь тужить за ним, видячи його муки і се справляло йому ще більший біль.

Рано збудила його трубка зі сну на се, щоб зносити дальші муки.

Від сего часу зачали ся для бідного Кречуна

правдиві злиднї. Він шукав в своїй голові ріжних способів, як би то приподобати ся пану капралеви, щоб не утрудняв йому служби для вітчини, але не міг нїчого винайти, бо був бідний. З отримуваних денно 6 центів міг заледви закупити потрібні для себе річи, котрі мусїв мати, хотячи уникнути побоїв.

На мученє нещасних людий мав звірський Шокалюк тільки способів і винаходів дїйсно чортівських, що їх не списав би і на воловій шкірі і чоловік читаючи се, не дав би певно віри. Та се все дїйсність, на яку я дивив ся щоденно, без способу лихови зарадити.

Найчастїйше уживав він слїдуючих способів, під покришкою службової конечности: Казав бігати одному або кільком нараз до безконечности в повнім війсковім уборі, що при війску називають „ляйфшріт" (скорі кроки). Дальше до найбільше улюблених належало також „нїдер! — ауф!" (лягане на землю і вставане). Через таке один іменем Пьотровський, який опісля зістав фірером, дістав дихавицю. Коли пана капраля при сїм хто приловив, то він на свою оборону говорив, що люди не знають сего як слїд і він власне їх вчить, до чого після війскових законів мав він повне право.

Крім сих „леґальних" способів мав він ще і нелеґальні, але се все дїяло ся в касарни, за що годї йому було що зробити. До сих належало „стрілянє зза жита", яке полягало на сїм, що засуджений ним на таку кару жовнїр мусїв з крісом і з наїженим баґнетом так довго міряти, як до стрілу,

присїдаючи і встаючи, доки його сили зовсїм не опустили. Дальше „роковане" перед пана капраля через кілька або і кільканайцять днїв в „маршадюстїрунґ", де треба було вбирати ся як на поле, а опісля знов складати все до порядку. Що найменьшого найшов, призначував нові дни, не рахуючи попередних. „Шукане дїдька" полягало на сїм, що такий шукаючий мав лїзти попід всї ліжка (числом 21), а кождий товариш, до якого ліжко належало, мав його потягнути по задї, чим попало. Сего надуживали жиди і воно було для них правдивою радостию. Нераз вбирав він Кречуна за міського львівського поліцая, вбирав на него цератову накривку „чака", вдягав мантлю, на шию вішав на шнурку накривку з „шайки" (начине з якого жовнїри їдять) і так босого посилав по инших цуґах жебрати. Такий поліцай, замісць милостинї, діставав звичайно доброго прочуханця.

Раз прийшло, приміром, йому до голови оглядати ноги. Казав всїм роззути ся. Щось не подобали ся йому ноги Кречуна, тож казав йому мити ноги милом і сю воду пити.

До найбільших же кар належало не дати жовнїрови по вправах обіду, коли він — як то кажуть — зїв би коня з копитами, а казати йому дивити ся, як другі їдять. Се часто діяло ся з Кречуном.

Кромі Кречуна терпів рівнож, хоть може в меньшій мірі, його краян Веклич. Але і другим не було лїпше. Зьвірська рука посїпаки досягла кождого майже, з винятком жидів, яких він, як мудрійших, бояв ся.

Пан капраль Шокалюк з покликаня був панським фірманом і все, що найліпше знав, то грати по стайнях, в яких спав, в карти. Більше просьвіти він не мав.

---

7. Помічники Шокалюка.

Найбільше людяним з поміж всїх саржів був фірер Щепанський, але він довго при війску не загрів. На пятім роцї подякував за цїсарський хлїб та зупу і вийшов на вільний сьвіт. За ним жовнїри дуже жалували.

Решта саржів, крім рахункового фельдвебля Ерлїха, який не мав з жовнїрами много до дїла, були в меньшій або більшій мірі подібні Шокалюкови. Не вміли вони пошанувати людського достоїнства, а знущали ся над бідними жовнїрами, що змушені були сповнювати поневолї вложений на них обовязок зглядом вітчини.

Найбільшими однак помічниками пана капраля Шокалюка були: Перший фельдвебель Патковський. Коли його польська душа розгуляла ся, що найчастїйше лучало ся на „нах-еґзецирцї", то казав компанії уганяти та лягати, аж язики позвисали, а він стояв усьміхнений та горлав пискливим голосом „лявфшріт!", „нїдер!", „ауф!" і так без кінця. Не один відчув се на своїм здоровлю. Другий, фірер Боєчко, десь з околиць Жабя. І він своїми зьвірськими вчинками дорівнував першим. В своїм (першім) цуґу ґаздував, як Миколушка в Росії. Кромі жидів і деяких богатших не було між його людьми і одного, щоб не

носив синців від побоїв. Спеціяльностю його однак було скликувати жовнірів з инших цуґів до свого, а замкнувши двері, крикнути „абтретен!" (розійти ся) і бити кождого тростинкою де попало. Се саме хотів він зробити раз зі мною за се, що я виключив його зі своїх безплатних клієнтів і не хотів писати листів до його численних коханок і то підозрілої моральности. Та коли я загрозив йому, що піду хоть би і без шапки до „корпс-команданта", він залишив на будуче сю практику. Він був найлютійшим фірером в цілім полку, тож не дивниця, що коли раз був на урльопі, люди з великої „вдячности" вбили його.

Третим же великим помічником і камратом Шокалюка був доперва що іменований „пан" фрайтер Полянський з Кутів, по фаху швець. Сей посїпака так немилосерно бив людий, що годї і описати. Його іменував пан капраль „камерд-шафтс-командантом". І знав, що робить, бо хиба лїпшого і гіднїйшого заступника не міг вибрати. Напастував жовнірів, шукав за чимсь, наказував, коли пан капраль Шокалюк був в місті, ріжні візити, а коли що найменьшого не доставало кому, о що при війску дуже легко, такого бив без милосердя. Раз так збив всїми катованого Кречуна тростинкою за се, що він не мав приписаного числа вбитих в підошву черевика цьвячків-„зольників", що йому попукало аж на ногах тїло, а кров протїкала через штани. Коли капраль Шокалюк про се дізнав ся, щоб не допустити до якого шкандалу, дав Кречунови пачку тютюну за 4 центи і папірки за цента. Та свого поступованя зглядом

Кречуна таки не змінив. Коли прийшла субота, день ґенеральних порядків в касарнях, і час, коли то людий посилає ся на ріжні роботи, він для нещасного Кречуна призначував все найтяжшу і найдовше триваючу, а жидам приділював найлекшу, як чищенє вікон або печі, по скінченю чого могли собі йти на „шабас" до міста, підчас коли бідний Кречун приходив змучений до безтями пізно вечером, немаючи навіть часу зїсти кусника хлїба.

---

8. Коломийка.

Випала раз військова парада, яких зрештою при війску повно. Вже передтим прийшло в розказї полковім, що слїдуючого дня мають зібрати ся всї три батальони стоячого залогою у Львові 24. полку піхоти. Місце зібраня касарняні подвіря, звідки при звуках військової музики вирушать о годинї 6-ій рано на поле вправ, де відбудуть ся вправи, а опісля перегляд і „дифілїрка" перед ґенералом. Мундур сьвяточний. В розказї було рівнож виразно зазначено, що компанії мають вирушити в як найбільшім „штандї" то є, що нїкого не сьміє бракувати. В компанії мав ся лишити лише один кухар і служба „від дня".

Фельдвебель відчитав розказ і в компанії заворушило ся знов як в муравельнику. Виношено і роздавано з маґазинів мундур та всякі инші військові причандали. Залунали знов крики, проклони та злоріченя. Для саржів настали жнива; вони вганяли ся з тростинками та побоями заохочува-

ли до посціху. Жовніри терли та чистили ремені, як в якім великім римарськім заведеню. Загалюканого Кречуна били тепер оба посіпаки: капраль Шокалюк і фрайтер Полянський. Настала для него гірка година і нім скінчив свою роботу, не один синець лишив ся на його збитім тілї. А він мовчав і терпів. Вже на касарнянім подвірю витрублено девяту, коли жовніри, опоравши ся з роботою, забирали ся до примусового відпочинку. Кречун розібравши ся, досягнув з полиці кусник хліба і зачав їсти. Доглянув се капраль і вдаренєм в зуби відобрав від него хліб, кинувши в злости під постіль.

— А ти проклята офермо — кричав розбішений посіпака — то ти не знаєш, що по девятій не можна їсти? За кару маєш рокувати що вечера через дві неділї перед мене в „марш-адюстірунґ". Розумієш, свиньо одна?...

— Мельдую послушно, пане капраль, що розумію.

На другий день раненько зачали збирати ся на подвірю жовніри та уставляти ся в ряди. Кречун, будучи малого росту, належав до четвертого „цуґу", який все йшов на кінци компанії. На самім заді компанії йшли як саржі капраль Ґлодови і капраль Шокалюк. Прибули офіцири, розлягла ся команда і війско вирушило в чвірках при звуках музики в дорогу.

Кречун, син гір, що не знав ся на танцях анї на музиці, бо його музикою була хиба сопілка та трембіта, не йшов так, як сего хотів капраль Шокалюк.

— Мой, офермо, не чуєш бубна? Ліва, права!... Ліва, права!... Стерво якесь! — кричав розюшений капраль бючи його за кождий раз з заду кольбою по ногах.

Так тривало цілу дорогу. Кречун мав якісь зелїзні хиба ноги, що міг знести тільки ударів кольбою.

Добили ся врештї до місця, де мали відбути ся вправи і перегляд. По скінченю вправ прийшла черга на „дифілїрку". Ґенерал в товаристві офіцирів уставив ся на крилї, а попри них маширували випрямивши ся як струни довгі ряди війска. Музика грала скочної коломийки. Після розпоряджения кожда компанїя мала переходити осібно.

Змучений Кречун, якому капраль Шокалюк пооббивав через дорогу ноги, неміг вже йти так різко як другі, а се впало полковникови в очи. Вмить прикликав капітана і мусїв його певно зганити, бо сей знов завізвав перед себе всї саржі і виляв на них всю свою злість. Розпорядив, що за кару компанїя по прибутю до касарнї має відбути надобовязкову еґзецирку („нах-еґзецирку") під особистим доглядом фельдвебля. Саржі вернули до своїх віддїлів і як винуватого вказали нещасливого Кречуна.

Коли повернули до касарнї, почала ся тота страшна надобовязкова еґзецирка. А се для саржів найлїпша нагода пімстити ся на жовнїрах. Лиш Бог один знає, що тодї витерпів бідний Кречун. Знущали ся над ним не лише саржі, але і його товариші. Коли вже скажені саржі налюбували ся

людським терпінєм і коли вже самі аж похрипли від крику розпустили жовнірів на обід. Та Кречун за кару не дістав нині обіду.

На сім однак не скінчило ся. На Кречуна зроблено заговір. В ночи, коли буде спати, мали накрити його „деками" (коцами), вилїзти на него і збити впорядку. Битий не може навіть, хотьби і хотів, потягнути нікого до відвічальности, бо не знає, хто його бив. І така варварська кара існувала при війску.

Як загадали, так і зробили. В ночи, коли Кречун заснув, кинули ся на него і почали „місити", штуркаючи де попало. Збивши його немилосерно в сей спосіб, повтїкали всї чимскорше до своїх ліжок, удаючи, що нічого буцїм не знають. Верх в сїй операції тримали жиди.

Над ранком Кречун попав в горячку і мусїв перележати цїлий день в ліжку, а що то була неділя і в обаві перед якою халепою, позволено йому перележати. В понедїлок однак зігнали його до дальших мук, які судило ся сему жовнїрови-мученикови переносити.

І таку то страшну ніч мав Кречун по сїй нещасній коломийцї.

---

9. Дезерція (самовільне опущенє касарнї) і перешкоджене самовбийство.

Жиючи серед таких невиносимих обставин, бідний Кречун зачав роздумувати над сим, якби від сего всього ухилити ся і хоть на хвилю облекшити своє нещасне житє. І на когож він міг

числити, скоро свої в так нелюдський спосіб над ним знущали ся? Вониж повинні свому помочи і порадити, а не переслїдувати. І за що? За се хиба лише, що йому казано служити вірно цїсареви через три роки і він сю службу хотїв після своєї спромоги виконувати як найлїпше. Своїм простим розумом не міг сего нїяк зрозуміти.

Нераз серед великого пригнобленя поскаржив ся він десь в кутику свому одинокому товаришеви і краянови Векличови, але сей здвигнув лише раменами та сказав: „Брате, чи не видиш, що і я терплю... Ми оба бідні... Лїпше було уродити ся жидом як Русином"...

Став роздумувати над сим, чи не зробити би щось такого, за що опісля могли би його замкнути. Може там буде лїпше, може найду милосернїйших людий, що будуть мати надімною хоть який-такий згляд — говорив сам до себе. — Не міг однак нїчого видумати. Його сїльське щире серце не знало сьвітових викрутів та облуди. Він, син гір, що виріс і виховав ся серед природи, не міг найти нїякого способу, якби свому лихови зарадити.

Серед таких роздумувань майнула йому в голові гадка, чи не вдало би ся в який спосіб втїчи з касарнї, от так хотьби на короткий час. Опісля злапають, замкнуть, то може житє якось змінить ся. Бо гірше як тепер, чейже не може бути.

Але як втїчи, в котру сторону? Він при війску був як невільник і не знав нїякого виходу. Та і як міг знати, коли його нїколи за цїлий час його служби не пускали до міста. Він знав лише подвірє касарнї.

Однак думка про се не опускала його ні в день, ні в ночи. Куди ходив, а все гадка про втечу стояла йому перед очима.

Аж раз якось, зносячи на долину сьміте, запримітив, що двері пивниці не були замкнені. Ся пивниця називала ся шумно „Гольц-Каммер", себто місце, де мало переховувати ся дерево для компанії. Та рахунковий фельдвебель забирав дерево до свого дому, тому не було найменьшої потреби замикати порожну пивницю. Ось і нині находило ся там лише одно поліно і то призначене для кухаря. Тут мушу зазначити, що касарень ніколи не опалювало ся, навіть серед найбільше тріскучих морозів, а ще до того і вікна мусіли бути отворені через ніч. Піч, що стояла по середині комнати, була лише, як то кажуть, про людське око і хиба тільки на се, щоб жовніри мали що чистити.

До сеї то пивниці задумав Кречун сего вечера сховати ся. Його будуть шукати, найдуть, рано до рапорту, а опісля до арешту і в сей спосіб осягне се, чого хотів.

Як задумав так і зробив. Перед вечером видалив ся під якимсь позором з „цимбри" і не спостережений ніким попрямував просто до пивниці, а замкнувши за собою двері, сів на поліно та попав в важку задуму. Зачав думати про свою бідну матір, чи жиє вона, що робить і чи не гризе ся ним. Занюхавши запах зупи, яку варено на вечеру, а яка на одного жовніра не могла більше виносити як одного цента, удав ся він до кухні, набрав „шайку" сеї зупи а вдавши ся з нею знов

до своєї криївки, зачав смачно пити, бо був дуже голодний.

Тимчасом в касарни запримічено його неприсутність і капраль Шокалюк післав жовнірів шукати за ним. По довгім гляданю зайшли вони вкінци до пивниці, де застали Кречуна. Він скорчивши ся, сидів на поліні, держачи на колінах порожну „шайку". Забрали його з великою парадою та повели перед капраля.

Сей потряс його „по самбірськи", вибив порядно по пиці і казав йти спати. До рапорту однак не брав, бо бояв ся сам о себе і через се бідний Кречун не осягнув своєї цїли.

Відтепер відносини його місто поліпшити ся, погіршили ся значно. Зачали ся нові переслїдуваня, побої і знущаня. А він бідний терпів та зносив все без слова скарги. Став ще більше мовчаливим та задумчивим.

З його невдалої утечі сьміяли ся товариші, а се справляло йому ще більший біль. Його огорнула прямо розпука.

— Брате, — говорив нераз до Веклича — не можу дальше терпіти... Я досить твердий, видиш самий, але се вже понад мої сили. Здає ся, що не дочекаю відбути сеї нещасної військової служби... Але мати, мати бідна...

Однак анї Веклич, анї нїхто не знав, що він задумав, бо перед нїким з нїчим не звірював ся, боячи ся, щоби його не зраджено.

В його души повстала чорна гадка. Він задумав позбавити себе житя, щоб в сей спосіб вирвати ся раз на все з сего страшного пекла. А ма-

рево смерти переслїдувало його серед таких гадок і здаєть ся ходило за ним крок в крок.

Одного вечера, коли саржі „від дня” пійшли до вечірного рапорту, він вирвав ся на касарняне подвірє. Зі шнурком в руках, якого уживає ся до чищеня кріса біг прямо до високого руштованя, що служило до військових ґімнастичних вправ. Виліз по щеблях на гору, перехрестив ся, заложив шнурок на шию і — повис в повітрю. Але що шнурок в него був старий, тому під тягаром тїла урвав ся і він впав на землю, при чім незначно потовк ся. Почав стогнати.

Вертаючий до дому жовнїр з иншої компанії почув на подвірю якесь стогнанє, а прийшовши на місце і побачивши, що стало ся, забрав Кречуна зі шнурком на шиї і запровадив до його компанії, передаючи в руки фельдвебля Патковського. Сей на привитанє почастував його сильним ударенєм в лице раз і другий. Опісля прикликав зі сїний повнячого службу фрайтра, щоб був сьвідком зізнань Кречуна. Піднїс в гору руку готовий кождого разу вдарити нею Кречуна, наколи сей хотїв би зізнавати не по думцї фельдвебля. Тепер почав випитувати Кречуна о причину сего кроку, кричачи заєдно йому над ухом: „Правда, кажи, що то через дївчину!... То ти цїсарський жовнїр?”... Кречун, мучений довгими вивідами, та боячи ся нових ударів, кивнув головою. Сего лише хотїв фельдвебель. Ще раз спочила його рука на лици Кречуна, давши знак фрайтрови, щоб вийшов. Є се залюбки практикований при війску спосіб, щоб бути певним, що жовнїр не зможе опісля покли-

кувати ся та оправдувати свій поступок лихим обходженєм зі сторони саржів. Вмавляє ся в него, щоб він зізнав, що то через дівчину, опісля найде ся все під рікою сьвідок і справа скінчена.

Фельдвебель осягнувши своє, став для Кречуна якось дуже ввічливий. Витягнув зі шафки фляшину „шабасівки", що то йому жиди з його компанії дарували, наливав та частував не дійшлого самовбийцю, а опісля дав на закуску кусник якоїсь сухої булки.

Кречун переляканий, боячи ся якого підступу, збороняв ся приняти зразу горівку, та коли побачив, що фельдвебель не жартує, згодив ся та захриплим з причини стисненя шнурком горла голосом дякував за все. Він не міг зійти з дива, що то ся такого стало. Скорше був би повірив, що сьвіт завтра завалить ся, як в се, що фельдвебель схоче з ним, бідним простим жовнїром не то говорити, але ще й частувати.

Пізно в ночи вийшов він з канцелярії фельдвебля до свого „цуґу", що находив ся зараз в сіннім коритари. Упоєний горівкою та подіями дня, заснув смачно.

---

11. Доля Кречуна.

Десь по Великодни розпустили „більдунґсшколу", бо скінчив ся власне її курс. До сеї школи учащає через близко пять місяців 64 жовнїрів з цілого полку (то є по 4-ох з кождої компанії). Сих жовнїрів вибирають зараз по першім військовім вишколеню, де вони під проводом осібних

офіцирів і старших підофіцирів учать ся военного ремесла і їх по скінченю школи іменує ся підофіцирами. Вони опісля відходять до своїх компаній, звідки зістали післані. Командантом такої школи буває звичайно один зі старших капітанів, що був хоть раз в війні. Нашим командантом був капітан Генріх Тріхтель. Він походив зі Снятина, де його батько мав колись бровар. Був се поважний, високого росту мущина; чоловік незвичайно строгий, службовий, але притім справедливий і людяний. По українськи говорив так плавно, як родовитий Українець. Він то впоював в своїх молодих жовнірів, щоб опісля, коли повернуть зі школи і зістануть саржами, не збиткували ся непотрібно над людьми та не переслїдували їх невинно, бо се відбирає такому переслїдуваному та битому охоту до сповнюваня військової служби, яку на него накладають державні закони та опоганює військовий стан.

Між иншими вийшов і я з сеї школи і ставши іменований капралем, зістав приділений до сего цуґу, в якім власне находив ся нещасний Кречун.

Зрівнавши ся що до саржі враз з Шокалюком, уважав я, щоб не діяла ся така нелюдська кривда як попердно. Так Шокалюк, як і „пан фрайтер" Полянський не могли зразу ніяк до сего навикнути але поволи прийшли до рівноваги і зі всім погодили ся. Я запримітив, що Кречун став порядніїшим, більше на все зважав і наколиб так через цілий час не були на него галюкали, не збиткували ся над ним, він був би зовсім порядним та статочним жовнїром.

Одно, що я у Кречуна доглянув, то значну утрату здоровля. Коли прийшов до війска, був гарним здоровим хлопцем, а тепер почав тратити силу і чимраз більше марніти. Безнастанні знущаня над ним та тяжка робота, до якої його заєдно заставляли причинила ся до сего, а решту зробила відомість о смерти своєї дорогої матери, яка в тім часї померла. Він не міг навіть бути на її похоронї та попращати на вічну дорогу.

Раз якось, користаючи з вільного часу навязав я з Кречуном живійшу розмову, щоб дізнати ся деяких подробиць з його житя та почути з його власних уст о його війскових гараздах.

Зразу говорив не дуже радо, бо не хотїв вірити, щоб хто з саржів відносив ся до него щиро, але побачивши, що я не маю ніяких злих намірів осьмілив ся і між иншим оповів зі свого житя се, про що я вже на самім вступі сего оповіданя згадав.

Коли я згадав про війскову службу, Кречун так промовив:

— За що мене пан капраль Шокалюк і пан фрайтер Полянський так нелюбили і вічно били, я сам не знаю. Я їм нічогісїнько злого ніколи не зробив, а все сповнював їх розкази як найлїпше. Завзяли ся на мене, тай годї. Кілько то я набрав ся бійки, лиш один Бог і я знаю. І за що? Таж вони такі Русини як і я. Мене ніколи ще не болїли зуби, а тепер і зуби болять і в голові часто шумить. Правда, я не вмію по нїмецьки та може дещо не порозумію, але чи се моя вина? Яж сего язика ніколи перед тим не чув, бо і де менї було

чути. Я військову службу любив, але бодай ніхто з добрих людий не дочекав так служити як я.

— Може тепер буде хоть ліпше — перервав я йому.

— Де там, — сказав Кречун, махнувши рукою. — Бідному все вітер в очи. Так і мені гаразду вже, здає ся, не буде. От дивіть ся, пане капраль. Инші відбудуть свою службу, вернуть здорові на свої ґаздівства, що їм батьки полишали, подружать ся і будуть спокійно жити. А я? Коли не згину, верну та назад до служби. Нікого в мене вже нема, бо навіть матір мою поховали добрі люди. Таке то...

Я спостеріг в його очах слези.

Незадовго на другім році моєї служби перенесли мене до кадри 24-го полку піхоти за військового писаря і там я вже остав до кінця третого року. Яка доля стрінула Кречуна, не знаю. Здає ся, що зі зломаним житєм і з утраченим з руки злих людий здоровлєм вернув там, де згадував.

А капраль Шокалюк? Сей став зелїзничим слугою-„шибером". Чи Бог буде йому благословити?

Закінченє.

Читаючи се оповіданє, ніхто не схоче дати віри, щоб таке могло діяти ся при цісарсько-королївськім війску і то ще перед так недавним часом, бо заледви перед 20 роками.

Та се все дійсна правда, на яку я, служачи сам при війску, дивив ся власними очима. На

доказ сего подаю навіть імена ґенералів, офіцирів і підофіцирів, що тоді служили. Деякі з них може тепер на поли борби стоять з оружем проти ворога, де і мені треба було йти, коли судьба не загнала би мене до Америки, деякі може повмирали передтим, а инших може вбив лютий ворог і їх присипано сирою землею серед чужого краю. А може і в Америці або Канаді найде ся хто, що тоді відбував свою військову службу і пригадає собі не одно з сего оповіданя, яке я від довгих вже літ вибирав ся написати.

В кождім разї кидає воно чорну пляму на невідрадні військові відносини, серед яких приходилось, а може і тепер приходить ся, відбувати службу для держави, давати податок крови, за який ось так плачено. Неменьше кидає воно темне сьвітло і на сих, що хоть самі Русинами, вміють над своїми рідним братом так знущати ся для сего тільки, що він бідний і терпеливий. Погань. А моглиб бути чейже людьми.

Се тільки образець одного малого відділу, кількох людий. А кілько то подібного по инших руських полках, кілько мук і терпіня, сего годі описати.

Антін Кічак.

ШИРШИЙ КОМІТЕТ.

(Оповіданє з русько-американського житя).

—o—

Штіф Трембулька вдарив здоровезно три рази довбенькою об стіл. Се був знак, що розпочав ся мітінґ, який він власне нині „зігнав". Присутні на галї повставали, як наказували постанови товариства, а за третим ударенєм назад посїдали.

Може дехто цікавий знати, хто то був, сей Штіф Трембулька. Тож ми перервемо на хвилю властиве оповіданє, а скажемо дещо коротенько про його особу.

Штіф Трембулька був собі звичайним чоловіком; відзначав ся від других хиба лише незвичайною силою, яка мостила йому дорогу в сїм туземнім житю та приносила більше хісна і слави, як неодному фаховому „пикобийникови". Сьвіт вже якось так уладжений, що перед силою кождий має страх. Робив він в корковни, хоть йому радше випадало робити в якій зелїзній фабрицї. От призначенє не кождого однакове. Нераз бувало як вдарить кулаком об коркову дошку, то вам підскочить аж під стелю.

Та про його „коркові" вправи наші люди не

много знали. Аж раз якось склала ся подія, яка принесла Трембульці славу та розголос і в нашім глухім куті.

А було воно так: Запросили раз Штіфа в куми. Як то вже на хрестинах чи весілях буває, люди підхмеливши собі, зачинають розмову на всякі теми. Особливо дуже любують ся в „політиці", на якій, правду сказавши, мало розуміють ся, а яка майже все кінчить ся бійкою. Звідси й пішла поговірка, що де на якій забаві пічнеть ся „політика", то сейчас треба втікати. І щасливий, хто дасть ногам знати.

Ось і на сих хрестинах прийшло поволи до „політики". Та в Штіфа була своя питома „політика". Щось йому не подобало ся і давай сперечати ся. Та були такі вперті, що не хотіли ніяк уступити, а деякі відважнійші грозили навіть кулаком. Се так розгнівало Штіфа, що став викидати без розбору всіх, куди попало, одних вікном, других дверми. Не пощадив навіть кума ґазди ні ґаздині. За хвилю лишив ся в хаті сам з недавно охрещеною дитиною. Доперва коли всі його перепросили і пристали на його „політику", впустив їх до хати, дозволивши сим робом докінчити перервану забаву.

Про сю подію пішла вмить поголоска між нашими людьми і коли прийшов річний мітінґ місцевого товариства, офірували йому почесне місце. Вибрано його дверником і в сей спосіб ввійшов він в склад уряду, о якім давно вже мріяв.

На сім уряді оказав ся Штіф Трембулька дуже ревним. За найменьшу „субординацію" ви-

кидав а зглядно виносив на приказ предсїдателя кождого, хоть би і найсильнїйшого „хлопа". Тому члени не забирали голосу в справах „інформальних" і не подавали нїяких „плямів", боячи ся, щоб на їх обшивцї не спочила тяжка рука шановного дверника. Настав в товаристві супокій і се було одинокою заслугою Штіфа.

На сьвітї все поступає, тому і наш Штіф неміг лишити ся вічно дверником. Вибувши бездоганно три „каденції", зістав вибраний на річнім мітінґу предсїдателем. Хоть старав ся він о се власними силами і фондами, ходив, просив, намовляв, фундував, словом аґітував немов кандидат на президента Злучених Держав — але своє осягнув. Став головою товариства.

Джан Слимачок зробив тодї гарну довбеньку (ознака власти предсїдателя), „поварнїшував", обвязав синьожовтою лентою і вручив її в дарі Штіфови, який сим так втїшив ся, що поставив кек пива і кілька батлїв віски. За сї гроші купив би що найменьше двайцять таких довбеньок.

Такий то був Штіф Трембулька.

Але вертаймо до властивого оповіданя.

За столом на передї галї засїв шановний уряд: по серединї предсїдатель, побіч него один член, який виборов собі право засїдати на кождім мітінґу між урядом. Він учащав найточнїйше на мітінґи. При однім кінци стола сидїв секретар; він, не маючи олївця нї паперу, якого зрештою нїколи майже не уживав, бубнив пальцями об стіл. При другім кінци засїв касієр, який не вміючи писати нї читати, мав при боцї всегда „письмен-

ного” заступника. Та сей забувши книжки дома, принимав гроші „на память”.

Зараз на самім початку мітінґу счинила ся мала заверуха. Тут треба запримітити, що Штіф сидячи при столї, не міг вже бути так діяльним як при дверях і тому члени більше собі позволяли.

— Товаришу Колїсняк — відозвав ся поважно Штіф — заштапуйте там курити. Куренє остро заказане.

— Олрайт! Але чому пан секретар курить? Від когож маємо брати примір?

Секретар дійсно був оточений хмарами синього гризучого диму.

Счинила ся метушня. Більшість обстоявала за Колїсняком, але були й такі, що боронили секретаря.

Щоб полагодити спорячих, треба було стратити майже цїлу годину часу. Рішено — зовсїм слушно — одно право для всїх і тодї доперва перестали оба курити, бо перед тим один другому на перекір закурювали папіроску по папіросцї.

Тепер встав предсїдатель і так промовив:

— Шановні товариші! Чи знаєте, чого ми тут нинї зійшли ся? Правда, що не знаєте?... Тому я вам скажу, бо я, рахувати, від того якийсь голова, рахувати ґазда, щоб вам сказати, о що ходить. А ви слухайте та і тим скажіть, що не були, бо не буде для нікого пардону. Наша каса підупадає, а то ще як на біду і слабих намножило ся. Той на один палець, той на руку, той на ногу, инший на жолудок і біда знає на що. Лише плати бенефіт, а звідки то все брати? Тож ми нинї тут

зійшли ся, щоб порадити ся, як би направити нашу порожну касу, бо і вона невдовзї заслабне, а тодї — ґуд бай!... Моя гадка є така, щоб устроїти пікнїк. На сїм пікнїку має бути своя бара, бо вона лише одна принесе дохід. Маємо підпирати чужі бари, підпираймо свою, як звісно — свій до свого... Давати малї склянки, не доливати, то якось воно буде. А щоб більше „штофу" минуло ся, запросїм наших сусїдів Поляків, бо вони до питя рівнож майстри. Я думаю запросити канонїрів Бартоша Ґловацького і Кракусів Косцюшки. Коли ся „браць" явить ся зі своїми прапорами і в унїформі, не платить нїякого вступу. Ми собі відобємо се на „дрінках". А з нас кождий мусить взяти примусово 10 тікетів, най собі робить з ними що хоче. Се все мусимо нинї ухвалити, бо сего ми зійшли ся, а кромі сего вибрати широкий комітет і то як найширший. Я скінчив, а ви ухвалюйте.

Ухвалено пікнїк, свою бару і запросити оба польські військові товариства. Лише над сими десять примусовими тікетами, які кождий член мусїв взяти, вивязала ся горяча дискусія, особливо, коли встав Гнат Пирконосий, попросив о голос і так і відозвав ся:

— Чи наше товариство є на то, щоби собі взаїмно помагати, чи на се, щоби робити на шкоду членам. То має бути товариство?!... Ганьба вам!... Робота йде зле, декотрий не має дїтям на молоко, родина в краю вмирає з нужди від московського наїзду, а вам пікнїку захочує ся, та ще до того аж по десять тікетів. То ви жиєте в Америцї, в вільнім краю? І комуж прийде з сего

користь? Гроші заберуть Жиди та Айриші за напої, а Італїяни за банду. Нам прийде до каси яких десять до пятнайцять долярів, а о кілько кождий з нас збіднїє, тратячи гроші на тікети та на поширанє своєї бари... Лїпше вже зложім сї гроші добровільно, то меньше на кождого випаде і буде більша користь.

На галї заворушило ся. Предсїдатель загрозив Перконосому викиненєм з галї, коли буде робити „бунтацію". Одні були за сим, щоби брати по десять тікетів, другі по вісїм, инші по шість аж вкінци по довгих нарадах ухвалено, що кождий мусить взяти по 5 тикетів, а кромі сего кождий, який не буде на пікнїку в парадї з „беджом", заплатить доляра кари.

Тепер приступлено до вибору ширшого комітету. Була вже пізна ніч і члени без надуми вибирали „одноголосно" кождого, кого лише другі предкладали, а навіть таких, які не були присутні на мітінґу. До занятя ся походом і всего, що до сего потрібно вибрано чотирох, до згодженя місця на пікнїк двох, до замовленя банди двох, до тікетів двох, до пильнованя входу на пікнїк чотирох, до замовленя і приставленя напоїв двох, дванайцятьох на бартендрів і одного фльор-менаджера. Так повстав ширший комітет, зложений з 29 членів.

Вже пізно по півночи скінчив ся мітінґ. Члени одні пішли домів, другі же розбрили ся по сальонах, щоб кінчити наради та вести дальші вільнїйші вже дискусії. При чарцї настали суперечки,

опісля сварки, а з сего всего повстало три зовсім ворожі собі партії.

*

* *

Прийшов врешті день пікніку. На дворі страшна спека.

Коло галї на улиці стоять члени кождий з „беджом" на грудях, а з американською хоругвкою в руках; уставили ся в двійках. На переді стояв хорунжий з прапором і шановний уряд, капітан же з боку. На самім чолї походу уставила ся банда. Були се Італїйцї всуміш з Жидами. Один з них не досить, що мав грубий живіт, та ще висадив на него величезний бубон. Він заєдно обтирав хустиною з лиця та з грубого карку піт та обганяв влїзливі мухи. Цїлу сю „параду" обступила дїтвора та товпи цікавих. Вже стояли більше як годину на жаркім сонци, бо все чогось не доставало. Члени непокоїлись і почали один по другім втїкати до сальонів, як худоба від мух з пасовиска, щоб там прохолодити ся. На улици лишив ся вже лише капітан і хорунжий та банда.

З тяжкою бідою вдало ся скликати їх знов до куши, але не один з них холодячи ся, підхмелив собі такой добре і почав підтанцьовувати, вимахуючи хоругвкою.

Вкінци дано знак до походу, але комусь майнула в голові гадка запитати, чи є „перміт" (поліцийний дозвіл) на параду. Оказало ся, що такого дозволу не було, позаяк нїхто о него не старав ся. З двох вибраних до сего з ширного комітету один був „бізнесменом" і немав часу за-

нимати ся якимись дозволами, а другий не знав, як до сего забрати ся. Якось дало ся скоро вишукати впливову людину з поза ширшого комітету і то чужинця, а сей доперва постарав ся о потрібний дозвіл. Тепер рушив похід дальше.

По годиннім „марчу" добили ся врешті до парку, де власне мав бути сей пікнік. Тут показало ся знов, що замовляючі не згадували нічого про паркову галю на танці і її застано замкненою. Післано за властителем, заплачено осібно і так доперва відчинено галю.

Все кинуло ся до галї і розпочав ся завзятий танець. Фльор-менаджер не винимав ніколи свиставки з губи, а все давав нею музиці знак, щоб грала. Якийсь шал опанував всїх. Гуляв кождий, вмів чи нї. І один хиба фльор-менаджер з цїлого ширшого комітету сповняв свою задачу найсовіснїйше.

Та знов нове нещастє. Не доставлено напоїв. Ширший комітет, який замовляв, сказав що дасть знати, де доставити, але сего не зробив. Пішли в рух телефони, післанцї і все полагоджено.

Зачала ся найважнїйша часть пікнїку. Кождий чув обовязок попирати „свою" бару, не зважаючи на се, хто його підопре, коли з надмірного підпираня звалить ся з ніг. Бартендри і вейтри пріли серед тяжкої працї наповнюваня жаждучих.

Смеркло ся вже коли „нарокували" канонїри Бартоша і Кракуси Косцюшки зі своїми „штандарами" і в повнім військовім унїформі.

Радости не було кінця. Зачали ся привитаня

гостий, промови, тоасти, сьпіви і житє поплило иншим руслом. Чарка взяла верх.

Звісно по радости наступає смуток. Так і тут. На чергу прийшла „політика". А нема нічого страшнійшого, як політика при чарці. Се так як порох при тліючім. Бартоші мали щось давно на пеньку з Кракусами і чекали лише нагоди, щоб разом зійти ся. Тепер вона прийшла. Зачали ся бити між собою, в се вмішали ся наші і так настала загальна борба. Жінки і діти счинили крик не до описаня, а Бартоші і Косцюшки в суміш з нашими обкладають себе взаїмно. Слабші Бартоші кинули ся на високий паркан, хотячи в сей спосіб уникнути „поражкі", а Кракуси з нашими стягали кого вдало ся на сей бік, змушуючи до бою.

Прибула поліція зі своїми гостинними „патрольками", забираючи воюючих в невтральній державі на нічліг з побоєвища.

В парку по сій стороні паркана найдено 3 шаблї, 5 шапок і рукав з ґенерала Бартошів, він же сам, коби здоров, опинив ся на другім боці.

Много з войовничих „браці", а між тими і наші сердеги поплатили за своє добре серце по пять і по десять долярів кари, а каса з пікніку принесла товариству 20 долярів „чистого" доходу.

Олекса Стороженко.

Лучше нехай буде злий, ніж дурний.

(Приказка).

У батька та в матери була одним одна дочка. Старі дуже любили свою дитину, годили їй як болячці печеній, та й розбалували[1]) так, що вона орудувала батьком та матірю неначе наймитами: що схотіла, те й робила. Сусіди й родичі, глядючи на неї, як вона вередує[2]), було й кажуть:

— Пострівай лишень, Хвесько (так звали дівчину), як одружиш ся, то вже тоді не будеш оттак верховодить: чоловік не буде тобі потурать[3]), як дурний батько та божевільна мати.

А вона слухає та сьміеть ся.

— Не бійтесь, — каже, — я вийду заміж за дурня, та й буду робить що схочу, як і теперечки.

— Оттаке вигадай! — одказують їй: — як таки можна з дурнем одружитись!... Од дурня, кажуть люде, як од ледачого чоловіка, поли вріж!

— Ет, — каже, — не треба мені того розумного, я й сама розумна, аби тільки мене слухав.

Сватали Хвеську й хороші люде, так не пішла, все дурня собі шукала, — та й знайшла такого, що здаєть ся дурнішого і на всьому сьвіті не знайти. Хвеськом прозивав ся. Батько й мати почали були її відмовляти, так і слухать не схотіла:

— Не вам — каже — з ним жити, а мені!

Ну, як одружилась Хвеська з Хвеськом, батько збудував їм особливу[4]) хату і наділив худобою. Господарює Хвеська, у всьому перед веде, а Хвесько слуха її й поважа, неначе жінка чоловіка. Так зате-ж нічогісінько і не робить, бо й робить не вміє: стане косить — косу поламає, візьметь ся за серп — руки собі поріже. Було Хвеська одна і в поле ходить, а свого Хвеська, неначе хлопятко, зоставляла двору стерегти; так і господи-ж не встереже: тільки Хвеська з двору, так він і вклав ся спати; вернеть ся небога, стане оглядувать господарство, то або волів вкрали, або ділованя[5]) порозносили. Як вже сердешна не працювала, як не побивалась, а ніяк одна не встереже худоби і не придбає, щоб було чим одягти себе й свого дурня, та ще й нагодувать, бо й здорово тріскав. Так отто й року не прожили, як знищились і обіднїли, так що часом і шматка хліба нема, і хата зробилась обіхідчаста[6]). Терпить сердешна Хвеська; де-коли нищечком собі поплаче, а від людей ховаєть ся з своїм горем: ніхто як сама-ж собі наробила; бачили очи, що купували, їжте-ж, хоч повилазьте!

Раз пішла Хвеська в поле жати, а Хвеська післала до батька.

— Піди лишень, — каже, — та попроси, щоб хоч чого небудь дали, то дали.

Прийшов Хвесько до батька, та й каже, як звеліла йому Хвеська. А вже він такий був покірний та слухняний, — щоб бому жінка не звеліла, чи воно до ладу чи ні, то так саме й зробить.

— Добре, — каже батько, — сьогодні зарізали ягнятко, так от вам стегно баранинки.

Приніс Хвесько до дому ту баранину, та й кинув її на долівці в сінях, а собаки донюхались та й з'їли. Вернулась Хвеська, пита:

— А що батько нам дав?

— Дав, одказує Хвесько, — баранини, так я її сховав на долівці в сінях, а бісові собаки і згамкали.

— Дурний! хиба-ж так ховають баранину!... ти-б

її порізав на шматочки, та гарненько намочив у ночовках[7]), то-б я тобі борщику зварила.

На другий день пішла Хвеська у поле, а Хвеська знов післала до батька, щоб чого небудь попросив. Прийшов Хвесько до батька та й просить, як йому казано.

— Добре, — каже батько, — візьми-ж отсей жупанок, він ще новенький, то згодить ся.

Приніс Хвесько жупанок до дому, порізав на шматки, та й намочив у ночовках. Вернулась з поля Хвеська, пита: що батько дав, — а він і показує в ночовках порізаний жупанок, та ще й скалить ся до неї, думає собі: „от Хвеська по головці його погладить за те, що так саме зробив, як вона йому казала".

— Що се ти, дурню, наробив! — скрикнула Хвеська: — на що ти порізав жупанок? хиба се баранина?... Ти-б, дурний, гарненько його згорнув, та й повісив на жертці, а в неділю одяг ся-б та пішов до церкви.

З перегодом знов посила свого Хвеська попросить чого небудь у батька. Прийшов Хвесько, просить.

— Добре, — каже батько: — нате-ж вам наймичку; теперечки робоча пора, то вона стане вам у великій пригоді.

Привів Хвесько наймичку до дому. Тільки увійшли в хату, а він до неї, та й пха до жертки. Та від його, а він її цупить за коси, щоб повісить на жертку; так наймичка вхопила товкач, та тим товкачем по пиці його раз і вдруге; вирвалась і втікла. Вернулась Хвеська, спитала, що батько дав, а Хвесько каже:

— Наймичку дав! та як став я її вішать на жертку, так вона, гладка, усю пику мені товкачем побила, та й втікла.

— Дурний, — каже Хвеська: — се мені батько на підмогу дав наймичку; ти-б її посадив, та почастував горілочкою.

На другий день знов посила вона Хвеська до батька, щоб дав чим небудь поперевозить копи, що

понажинала. Пішов Хвесько до батька, а той і дав йому кобилу. Привів Хвесько ту кобилу, зараз її в хату, завів за стіл, та знявши з полиці пляшку з горілкою, і частує. Кобила знай задира до гори голову, а він кланяєть ся та просить; далї здалось йому, що вона соромить ся, — от він чарку їй в зуби, а кобила як учистить його задом, і стіл поламала і горшки побила; та вже якось ударилась головою об двері, так вони відчинились, от вона і втікла. Вернулась Хвеська до дому.

— Хто се, — спитала, — такий гармідер наробив?...

— Та се-ж, — одказує Хвесько, — та бісова кобила, що батько тобі дав. Став її як добру частувать, а вона гладка як садоне мене у груди, так я аж під лавою опинивсь.

— Як бачу, — каже Хвеська, — правду люди кажуть: вчений дурень ще дурнїйший од невченого!

Не стала вже Хвеська його посилать; як чого треба, то сама піде, а він сидить собі в хатї та тільки лопа[8]). На заговіни пішла Хвеська до батька, і Хвеська з собою узяла.

— Тільки, — каже йому, — гляди менї, як будем обідать, то ти нї до чого не доторкуйсь, а то як станеш тріскать, то все порозливаєш і поперевертуєш; після обід я сама тебе нагодую.

Прийшли до батька, стали обідать. Голодний Хвесько нї до чого не доторкуєть ся, тільки дивить ся та слинку ковта. Після обід понаходили сусїди, родичі. Хвеська забалакалась із ними та й забула про свого дурня, а далї з ними пішла погулять, і вернулась вже пізно у вечері. Тільки в хату, а голодний Хвесько до неї:

— Їсти хочу!

Хвеська до печі, витягла макітру з варениками, зняла з полиці глек[9]) із сметаною і поставила перед Хвеськом. А він ухопив обома руками вареник, та й шурхнув у глек із сметаною; тягне назад, так нїяк не

вийме рук. Носить ся по хаті сердешний з тим глеком, та хлипа.

— Піди, — каже Хвеська, — на двір та розбий глек об кілок.

Вийшов Хвесько на двір, а тут біля тину стоїть батько; а він його хряп по голові, — той так і гепнувсь об землю. Повибігали з хати: до батька, — а він як неживий.

— Що се ти, дурню наробив! — скрикнула Хвеська на Хвеська: — замісць об кілок, розбив глек об батькову голову?

— Так, так, — одказує Хвесько: — я й бачив, що батько, та думав, що то кілок, та й вдарив!

— Іди-ж собі к бісовій матері, — гримнула Хвеська: — цур тобі, пек тобі! Не хочу я з тобою ні жити, ні дивить ся на тебе. Теперечки й сама дурна бачу, що люде правду кажуть: „Лучше нехай буде злий, ніж дурний!"

---

1) Розбалувати—розпустити, розпестити. 2) Вередувати—перебирати, химерити. 3) Потурати—поблажати, уступати. 4) Особливий—осібний, окремий. 5) Ділування—паркан, частокіл. 6) Обіхідчастий—неогороджений. 7) Ночовки—коритце, нецьки. 8) Лопати—їсти, жерти. 9) Глек—дзбан.

НОВІ КНИЖКИ!

ДО НАБУТЯ В КНИГАРНИ „СВОБОДИ":

1) Гетьман Мазепа 25
2) Людоїди 25
3) Вільний чоловік 40
4) Історія України Руси 40
5) Розбійник Кармелюк в IV. частях $1.60
6) Козацька пімста 30
7) Про полові справи 30
8) Українсько-анґлійський словар 2.00
9) Народні казки Вол. Гнатюка 1.00
10) Вибір поезій Ів. Франка... 35
11) Оповіданє з військового житя і инші 15
12) Починок 15

Замовленя посилати на адресу:

„S V O B O D A",
83 Grand Street, Jersey City, N. J.